

potest cum proportione accommodari, quæ omnia clara sunt, et facile legenti constabunt. De testimonio autem Augustini multa diximus in libro præcedenti, cap. 13, quia multa illorum optime de charitate habituali exponuntur, juxta verba Pauli : *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris*, quibus fere Augustinus ubique utitur. Unde etiam dicit charitatem, quæ nos sanctificat, dare potestatem bene operandi; et quamvis alibi dicat charitatem esse motum animi, vel intelligentius est causaliter, quia est principium talis motus, ut illum exponit Magister in 4, distinct. 47, vel sub motu comprehendit virtutem, quæ in animo supponi necessario debet, ut ab illo connaturaliter procedat. Itaque sub illo animi motu totum pondus in Deum, totumque affectum, tam actualem quam habitualem, comprehendit. Vel certe, licet illis locis vocem charitatis sub illa significatione explicuerit, in aliis docet nobis infundi virtutem, a qua est ille motus, ut patet in lib. de Morib. Eccles., cap. 41, et cap. 13; sicut ergo alibi dixit justitiam interdum significare virtutem, interdum opus justitiae, ita plane in aliis locis de charitate sentit. Unde etiam fatemur, cum dicit nos redire ad Deum per dilectionem, loqui de actu charitatis, et de eodem dicere potuisse nos sanctificare, et esse mensuram perfectionis nostræ justitiae; hæc vero et similia recte exponuntur juxta doctrinam Concilii Tridentini, dicto cap. 7, dicentis unicuique dari justitiam juxta suam dispositionem; sic ergo dilectio est mensura justitiae, tanquam proxima dispositio ad illam; sic etiam sanctificat animam, et cætera quæ de illa dicuntur. Et simili modo cætera testimonia Gregorii, Bernardi, vel aliorum, quæ adduci possunt, facile exponuntur.

38. *Solvuntur rationes.* — Ad rationes respondetur quod, licet actus charitatis inchoet amicitiam cum Deo, non confert illud esse divinum, quo justus peculiari modo constituitur filius Dei adoptivus, participando divinam naturam, et ideo nec constituit hominem sanctum, nec consummat, ut ita dicam, amicitiam cum Deo, quia non censetur Deus perfecte diligere hominem ut amicum, donec illi infundat participationem suæ naturæ. Item solus actus non est donum de se permanens, et dans facultatem juste operandi, et ideo non justificat, ut explicavi. Et ita facile satisfit duabus primis rationibus. Ad tertiam, etiam de ipso habitu charitatis dici potest per se solum nec sufficienter, nec principaliter ho-

minem justificare, ut in sequenti capite declarabo. Deinde etiam comparatus ad actum, est permanentior forma dans quamdam facultatem juste operandi, et ex hac parte aptior ad sanctificandum. Est etiam proxime conjunctus cum gratia sanctificante, et per utramque homo altiori et stabiliore modo fit unus spiritus cum Deo, quam per solum actum.

CAPUT IX.

UTRUM GRATIA, QUA FORMALITER JUSTIFICAMUR,
SIT UNUS SIMPLEX HABITUS, VEL PLURIUM COLLECTIO?

4. *Primus dicendi modus.* — *Gratiæ justificantem esse habitum collectionem.* — Quamvis nomine gratiæ habitualis per antonomasiæ significari soleat forma illa supernaturalis, quæ hominem facit Deo gratum et acceptum, ac filium adoptivum, generalius tamen loquendo, quilibet habitus infusus est quædam gratia habitualis, et quia isti habitus sunt plures, ideo superest explicandum an aliquis illorum per se sumptus, sit illa justitia quæ est propria forma sanctificans, vel sit plurimum collectio; et si est unus, quis ille sit; vel si est plurimum collectio, qui etiam, et quot illi sint. Principio igitur, justitiam hanc non esse simplicem habitum suaderi potest ex Concilio Tridentino, sess. 7, cap. 7, ubi significat justitiam includere plures virtutes, seu plura alia dona; inquit enim justificationem fieri per infusionem gratiæ et donorum; et ibidem ait, *in justificatione simul cum remissione peccatorum hæc tria hominem accipere, fidem, spem et charitatem.* Secundo, Concilium Viennense, in Clement. unic. de Summ. Trinit., dum eligit, tanquam probabilem, opinionem asserentem, tam parvulis quam adulatis infundi informantem gratiam et virtutes, indicare videtur hominem justificari per infusionem gratiæ et virtutum. Tertio, argumentor ratione, quia justitia, ut constituit hominem simpliciter justum, non dicit unam peculiarem rectitudinem in ordine ad Deum, sed dicit integrum rectitudinem in omnibus partibus hominis, ita ut inferiora subjiciantur superioribus, et omnia Deo, ut docuit divus Thomas, prima secunda, quest. 413, artie. 4; sed nulla est virtus singularis quæ totam hanc rectitudinem possit conferre; ergo non potest hæc justitia esse unum simplex donum, sed collectio plurium.

2. *Secundus dicendi modus.* — *Justitiam esse simplicem formam suadetur.* — At vero e contrario justitiam esse simplicem formam suadere possumus, primo, quia gratia sanctificans animam est una simplex qualitas, ut supra visum est; ergo etiam justitia infusa est una qualitas, seu unus habitus. Probatur consequentia, quia illa gratia, quæ constituit hominem sanctum, est etiam vera justitia, quia non potest homo esse sanctus, nisi sit justus. Secundo, quia, si justitia includeret formaliter plura dona, includeret etiam fidem et spem, ut priora argumenta probare conantur; sed non videtur hoc dici posse; primo, quia per peccatum amittitur formalis justitia, et tamen non amittuntur fides nec spes; secundo, quia alias homo fidelis esset ex parte justus, vel (ut ita dicam) semijustus, quando est in statu peccati, quia retineret partiale causam formalem justificationis; tertio, non maneret in patria eadem justitia quæ fuit in via, saltem integre et adæquate, quia non manet fides nec spes. Et eadem ratione non justificarentur homines per formalem justitiam similem justitiae Christi, quia ipse non fuit justus per infusionem illarum trium virtutum; hoc autem non videtur consentaneum Paulo ad Roman. 8, et aliis locis supra citatis. Unde possumus argumentari tertio, quia justitia est quædam forma indivisibilis; ergo debet esse simplex qualitas, nam, si esset composita ex multis, dividi posset. Antecedens probatur, quia necessario acquiritur vel amittitur tota simul; ergo oportet ut sit unus indivisibilis habitus.

3. *Prima distinctio in primo modo dicendi supra positio.* — In hoc puncto multorum sententia esse videtur, justitiam esse collectiōnem plurium habituum; variis tamen modis explicatur. Nam imprimis Vega, lib. 7 in Tridentino, cap. 3, existimat esse definitum a Concilio in loco citato, formalem justitiam non esse unam virtutem, sed collectiōnem trium, utique fidei, spei et charitatis. Cui sententia videtur subscribere Bellarminus, lib. 1 de Grat. et liber. arbit., cap. 6, § *Primo Concilium Tridentinum*, etc. Et ad hoc suadendum affert testimonia Ambrosii et Augustini, dicentium in his tribus virtutibus consistere perfectionem hominis Christiani. Maxime vero id videtur probare testimonium Pauli, 1 ad Corinth. 13, ubi hæc tria ponit, tanquam Christianæ vitæ et justitiae essentialia. Suaderi etiam potest, quia Scriptura sæpe tri-

5. *Enervantur superiora.* — At enim, si hæc ratio efficax est, non solum illæ tres virtutes, sed etiam omnes morales infusæ, et dona

Spiritus Sancti numeranda sunt inter dona, quae formaliter complent, seu constituant integrum formam justificantem. Unde vel illi auctores, ut fortasse Vega, non admittunt alios habitus infusos distinctos ab illis virtutibus, vel, si illos admittunt, ut Soto, non sufficienter enumerant formas completes justitiam. Sequela patet, quia de ratione justitiae est, ut det completam facultatem juste operandi; sed non dat illam sufficienter per illas tres virtutes, nisi reliquæ, et dona adjungantur, ut in superioribus visum est; ergo omnes illæ complent formalem justitiam, ut bonum sit ex integra causa. Et declaratur ex illo modo argumentandi, quod non potest esse vere justus, nisi sit vere fidelis, etc.; ita enim non potest esse vere justus, nisi sit verus Dei cultor, et vere poenitens, et sic de aliis; ergo justitia non est tantum collectio illarum trium virtutum, sed omnium. Item argumentum, quod sumitur ex illis locutionibus: *Qui habet hanc spem, sanctificat se*, de aliis etiam fieri potest; nam de agente poenitentiam dicitur Ezechiel. 18: *Ipse animam suam vivificabit*; et Ezech. 1, dicitur: *Timor Domini expellit peccatum*, et sic de aliis.

6. *Tertia distinctio circa collectionem habituum justificationis.* — Est igitur alias modus explicandi hanc sententiam, ut justitia formalis sit collectio omnium habituum infusorum gratiae, virtutum et donorum, quatenus optimum ordinem, et concentum in anima et potentias ejus constituunt. Hæc videtur esse aperta sententia D. Thomæ in dicta quæst. 113, artic. 4, ubi ait, *hanc justitiam consistere in interiori dispositione hominis, prout, scilicet, supremum hominis subditur Deo, et inferiores vires animæ subduntur supremæ, scilicet rationi.* Et in solutione ad 4, ait justificationem non esse nominatam per ordinem ad fidem vel charitatem, quæ sunt particulares virtutes, *quia importat generaliter totam rectitudinem ordinis.* Eamdem doctrinam latius tradit in 4, dist. 17, quæst. 4, artic. 4, quæstiunc. 4, ubi in corpore ait hanc justitiam generalem dici, in quantum cum gratia omnes virtutes includit, non quidem per modum totius universalis, sed per modum totius integralis, et motum ad hanc justitiam justificationem vocari. Et in solut. ad 4 ait, *licet hæc justitia originaliter sit in voluntate, quia est principium merendi, etiam esse in aliis partibus animæ, quasi rectificatis, sicut in subjecto.* Et in solut. ad 3, dicit gratiam comparari ad chari-

tatem et cæteras virtutes, ut essentiam ad potest, et ut moventem et perficiemt illas, et ideo primam causam justitiae esse gratiam, et deinde charitatem. *Et propter hoc* (inquit) *ipsa justificatio est effectus justitiae generalis sicut causæ formalis proximæ, sed charitatis, et gratiæ, sicut causarum causæ proximæ.* Eamdem doctrinam habet quæst. 28 de Verit., art. 1, et fundari potest argumentis Vegæ et Soti, cum his quibus proxime probavimus di- minute fuisse locutos.

7. *Opinio secunda superioribus dicendi modis opposita.* — Nihilominus esse potest alia sententia, dicens justitiam hanc, quæ nos formaliter et adæquate justificat, esse unam simplicem qualitatem, seu habitum. Quæ in generali potest suaderi rationibus dubitandi secundo loco factis. In particulari vero variis modis explicari potest. Primus est hæreticorum, qui, eo modo quo aliquam formam inhaerentem justificantem admittunt, illam dicunt esse solam fidem. Sic enim, ut refert Bellarminus, lib. 2 de Justificat., cap. 1, Lutherus, in confessione Augustana, fidem dicit esse causam formalem nostræ justificationis. Et Stapleton., prolegom. 2 ad lib. 5 de Justificat., versus finem, revincere conatur hæreticos, quod negare non possint omnem inhaerentem justitiam, cum per fidem nos justificari dicant. Verumtamen error iste ad hunc locum non pertinet; tum quia isti non loquuntur de habitu fidei, quem etiam Lutherus negavit, ut refertur, sed tantum de actu; unde etiam non loquuntur de propria causa formalis inhaerente, sed de conditione quadam necessaria, quam veluti manum esse dicunt, qua Christi justitiam apprehendimus. Postquam vero semel apprehensa est justitia per actum fidei, etiamsi homo ab illo actu cesseret, dummodo non discredat, dicunt manere justum per imputatam justitiam, qui error quo ad hanc partem satis refutatus est. Quoad alteram vero partem, in qua hæretici solam fidem requirunt, quia de actu, ut dixi, loquuntur, in libro sequenti refellendus est hic error, quia, juxta catholicam doctrinam, ille actus est una ex dispositionibus ad justitiam, non tamen est sufficiens. Unde etiam si sermo sit de habituali fide, quamvis non sit error, sed probabilis opinio, fidem esse quasi partem justitiae quasi-formaliter justificantis, juxta superiorem sententiam, nihilominus error est dicere, illum habitum solum esse totam formam justificantem. Nam de fide est, et formam justificantem non esse simul cum

peccato mortali, et fidei habitum esse posse cum peccato mortali. Utrumque enim est in Concilio Tridentino definitum; ergo de fide est non esse habitum fidei solum formam justificantem. Ratio etiam est evidens, quia sola fides non dat homini sufficientem rectitudinem in ordine ad Deum, ut per se notum est, et in loco citato probabitur de actuali rectitudine, et inde evidenter sequitur de habituali.

8. *Nulla virtus moralis esse potest totalis forma justificans.* — Omissis ergo hæreticis, inter catholicos unum est certum, nimurum, inter habitus operativos virtutum vel donorum supernaturalium, charitate excepta, nullum illorum, per se ac singulariter spectatum, esse sufficientem formam justificantem, ac subinde vel nullo modo esse talem formam, vel ad summum partialiter. Ratio est clara, quia inter virtutes Theologales, fides et spes possunt esse in homine injusto, et ideo neutra earum potest esse integra forma justificans; ergo nulla etiam virtus moralis potest esse talis forma, cum sit minus perfecta quam sit fides et spes. Præterquam quod incertum est an tales virtutes infundantur, et, supposito quod infundantur, etiam est incertum an in peccatore maneant. Prior item ratio procedit etiam in donis, quia etiam sunt habitus minus perfecti quam fides, vel spes. Et præterea, cum solum dentur ad extraordinarios actus, supponunt rectitudinem justitiae apud Deum, in his quæ ad eum amicitiam per se et ordinarie necessaria sunt. Quapropter de sola charitate inter virtutes seu habitus operativos, est opinio dicens illam solam esse integrum et simplicem formam justificantem, ac veram justitiam apud Deum. Quod videtur sentire doctissimus Bellarminus, lib. 2 de Justificat., cap. 16, ubi ait habitum charitatis, qui omnes virtutes eminenter continet, plenissimam justitiam esse, ut Augustinus dicit in lib. de Natura et grat.

9. *Habitu charitatis esse totalem justificationem probatur.* — Unde virtute sic argumentatur: sola charitas perfecte disponit hominem in ordine ad finem supernaturalem, et omnes leges ad illum ordinatas, quia dat facultatem operandi et implendi omnes illas leges, quatenus eminenter continet omnes virtutes, et illis imperat; ergo sola sufficienter constituit hominem justum. Item illa facit hominem pulchrum coram Deo, et consequenter dilectum et acceptum, ac subinde reconciliat hominem Deo; hic autem est pro-

aliæ virtutes referri debent. Unde etiam spes potest suo modo inferioribus virtutibus imperare, et religio, vel pœnitentia, licet illas eminenter non contineant. Neque etiam habitus charitatis comparatur ad alias virtutes ut forma in qua radicentur vel cui debeantur, sed hoc est proprium gratiæ, quæ ex hac parte perfectius disponit animam ad omnes actus justitiae quam charitas. Unde etiam charitas nullo modo est principium per se dans physicam facultatem operandi omnes actus justitiae, sed illos tantum quos potest elicere; gratia autem (ut est probabile) per se influit in omnes actus supernaturales, tanquam principale principium sui ordinis, ut supra dictum est.

11. Charitatem non posse esse plenam formam justificantem, amplius ostenditur. — Praeterea, licet charitas det animæ pulchritudinem, id solum est in una potentia, et in ordine ad speciales actus, quod etiam suo modo præstant spes, et alia dona potentiarum, minus quidem perfecto modo quoad speciem virtutis, cum quadam vero paritate in modo limitato ad certum genus pulchritudinis et operationis; gratia vero ipsam animam secundum substantiam ejus reddit pulchram, et consequenter gratam et amabilem Deo aliori modo, sine quo non potest vera reconciliatio cum Deo perfici. Nam prima ratio intrinseca, quæ formaliter facit hominem dilectum Deo, non est charitas, sed gratia. Alioqui Deus diligeret justum dilectione amici, quia ab ipso diligitur, quod non ita est; nam potius Deus, diligendo hominem per gratiam, facit illum dilectorem sui per charitatem. Quomodo potest probabiliter intelligi illud Rom. 5 : *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis;* datur enim per gratiam, per quam facit nos dilectos, et sic datus infundit etiam charitatem per quam facit dilectores. Denique, supposita illa sententia, præcipua macula peccati consistit in carentia gratiæ, et ita non potest sufficienter excludi per solum habitum charitatis; ergo ex hac parte non potest sola charitas esse integra et perfecta forma justificans. Praeterquam quod nec potest per se dare jus filiationis ad vitam æternam, ut idem auctor fatetur, cum tamen Concilium Tridentinum, consentaneo ad Scripturam, formæ justificanti tribuat filium hædem constituere.

12. Probabile est charitatem cum gratia completere formam justificantem. — Nullo ergo

modo admitti potest a nobis, quod aliquis habitus sit forma sufficiens justitiae sine consortio gratiæ. Probabile autem est charitatem cum gratia completere formam justificantem. Sic enim probabiliter possunt applicari rationes Bellarmini ad illud quasi vinculum duarum formarum, quæ ita sunt natura connexæ, ut unam moraliter componant. Nam ita essentialiter concurrunt ad unum amicitiae vinculum, et ad plene expellendum peccatum; ergo probabiliter dici potest completere essentialiter formam justificantem; nam fides et spes, licet sint necessariæ, videntur esse potius quædam præparationes ad justitiam, quam partes ejus; et alia dona, vel virtutes quæ consequuntur, sunt veluti passiones, seu proprietates. Et ad hunc sensum possunt facile accommodari verba Concilii Tridentini, can. 41, ubi, damnando illud dogma, quod justificatio sit peccatorum remissio, addit : *Exclusa gratia et charitate, quæ per Spiritum Sanctum in cordibus eorum diffundatur, atque illis inhæreat.* Ubi, licet non doceat gratiam et charitatem esse distinctas, indicat tamen sub utraque ratione esse necessarias, et sufficere ad justificantum impium.

13. Satis probabile justitiam justificantem esse unam simplicem formam, nempe gratiam. — Addimus vero ulterius satis probabile esse justitiam, quæ est forma justificans, essentialiter esse unam simplicem formam, eamque esse gratiam gratum facientem, quæ substantiam animæ informat. Ad hoc explandum, considero imprimis differentiam inter justitiam hanc infusam seu divinam, et acquisitam seu humanam. Nam acquisita per naturalem rationem, supponit tam primariam seu radicalem, quam proximam facultatem operandi justa, solumque addit modum juste operandi cum promptitudine et delectatione, et ideo solum perficit potentiam, quæ est principium proximum talium operationum, quia illi soli potest facilitatem in operando conferre, et quia in illa sola sunt actus per quos potest talis justitia generari. At vero justitia divina et infusa non supponit, sed confert simpliciter facultatem operandi justa in ordine divino, quia in ipsa anima et in potentia ejus, in suis solis naturalibus consideratis, proportionata non invenitur. Et quia hæc proportio non tantum in proxima potentia, sed etiam in principio principali et radicali requiritur, ideo hæc justitia infusa, non solum in potentia, sed etiam in ipsa anima, prout est principium principale operationum

vitalium, necessaria est. Igitur ex hac parte habet hæc justitia, quod principaliter perficit immediate ipsam animæ substantiam, et e contrario gratia, quæ essentiam animæ informat, ac supernaturaliter perficit, inde etiam habet quod sit vera justitia, quatenus dat in suo ordine principalem quamdam facultatem operandi justitia.

14. Gratia est justitia universalis. — Unde etiam habet hæc gratia, quod ipsa, per se spectata, sit justitia universalis, quia est universale principium operandi justa. In quo supererat omnes virtutes existentes in potentia, etiam ipsam charitatem, quia illa etiam non dat facultatem operandi, nisi intra speciale genus virtutis proprie et per se, licet per modum imperantis possit alias virtutes movere, et ad suum finem ordinare; at vero gratia, quæ est in essentia animæ, perficit substantiam animæ, quæ per se et principaliter, et in suo genere immediate influit in omnes et singulos actus vitales, etiam supernaturales, suarum potentiarum, et ad hoc per ipsam gratiam perficitur et elevatur; hinc ergo habet illa una qualitas gratiæ, ut sit quædam universalis justitia. Denique hinc etiam habet illa qualitas, ut secum afferat omnes virtutes dantes proximam facultatem operandi juste in illo ordine, in quolibet modo et specie virtutis, nam ab illa fluunt aliquo modo, ut supra visum est, et ideo in illa tanquam in principio vel radice continentur; quod etiam de charitatis habitu verum est, quia, sicut amor noster ad Deum nascitur principaliter ex amore Dei erga nos, ita habitus charitatis ex habitu gratiæ tanquam passio ex essentia nascitur, neque est mirum, cum etiam lumen gloriae et visio beata in gratia tanquam in semine contineantur.

15. Resolutio capituli: gratiam esse formam justificantem simpliciter. — Hinc ergo concludimus hanc simplicem qualitatem gratiæ, per se solam esse formam justificantem simpliciter in ordine divino, saltem essentialiter. Probatur ex discursu facto, quia per se immediate perficit animam in ordine ad omnem operationem justam, et secum afferat virtutes, et dona per quæ potentias perficit; nam illi debentur cum omnibus auxiliis necessariis, ut possit juste operari, et sic complet facultatem juste operandi; ergo hoc satis est ut ipsa sit absoluta justitia essentialiter. Item hoc satis est ut ipsa sit sanctitas et sanitas animæ simpliciter, et ut expellat peccatum, ut infra videbimus; ergo etiam est satis ut sit ipsa

justitia. Praeterea, illa forma dicitur per Antoniasiam gratia, quia speciali et essentiali modo, ut sic dicam, facit hominem Deo gratum, et divinæ amicitiae proportionatum; ergo simili ratione erit divina justitia, quia constituit hominem in eo statu in quo possit operari justitiam apud Deum, non solum recte operando, sed etiam ex justitia merendo, et satisfaciendo apud Deum, quod nec charitas ipsa habet, sed a gratia hunc statum participat, et ideo gratia vocatur forma charitatis a divo Thoma, quest. 27 de Verit., art. 6, ad ult., ubi ait quod *gratia preparat voluntatem mediante charitate, cujus gratia est forma;* et artic. 5, ad 3, ait gratiam esse formam charitatis et aliarum virtutum, quia omnes habent efficaciam merendi a gratia.

16. Resolutio hæc est juxta doctrinam divi Thomæ. — Quapropter hic modus dicendi est valde consentaneus doctrinæ D. Thomæ in cito locis, et in eodem art. 5, ad 17, ubi inquit : *Immediatus effectus gratiæ est, conferre esse spirituale, quod pertinet ad informationem subjecti, sive ad justificationem impii, quæ est effectus gratiæ operantis; sed effectus gratiæ medianibus virtutibus est elicere actus meritorios, etc.; et in solut. ad 9 ait, quod una gratia perficit potentias, non quidem ita quod sit in omnibus sicut in subjecto, sed in quantum informat omnium potentiarum actus;* ergo hæc una gratia dici potest vera et essentialis justitia. Sic enim dicit idem D. Thomas 1. 2, quest. 110, artic. 3, ad 2, omne bonum opus attribui gratiæ, non ut virtuti proxime operanti, sed ut radici bonitatis in homine; et ad 3, ait gratiam supponi virtutibus infusis, sicut principium et radix earum, quod etiam confirmat art. 4, ad 1 et 2; et q. 111, art. 2, ait quod *habitualis gratia, in quantum animam sanat vel justificat, sive gratiam Deo facit, dicitur gratia operans, non effective, sed formaliter,* ut in solut. ad 1 declarat.

17. Hæc resolutio est consona Scripturae, Concilii et Patribus. — Possunt praeterea juxta hanc sententiam optime intelligi locutiones Scripturæ, Concilii Tridentini, Augustini et aliorum Patrum. Nam Scriptura sæpe tribuit justificationem gratiæ : *Justificati gratis per gratiam ipsius,* Rom. 3, quod optime potest de gratia gratum faciente intelligi. Unde cap. 5, additur : *Justificati ex fide pacem habeamus ad Deum, per Dominum nostrum Jesum Christum, per quem et habemus accessum per fidem in gratiam istam in qua stamus, et gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei,*

quod soli gratiae gratum facienti propriissime convenit; nam illa est quae dat jus gloriae, et filios Dei constituit, ut supra declaratum est. Et inferius dicitur charitas infundi in cordibus per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis, utique per gratiam, ut supra ponderavi. Et consonat illud ad Tit. 3: *Non ex operibus justitiae que secimus nos, sed secundum suam misericordiam salvos nos fecit, per lavacrum regenerationis et renovationis Spiritus Sancti, quem effudit in nos abunde per Jesum Christum Dominum nostrum, ut justificati gratia ipsius haeredes simus, secundum spem vitae aeternae.* Ubi per eamdem gratiam justificari dicimur, per quam et Spiritus in nos effundi, et nos salvari, regenerari, et haeredes vitae aeternae fieri dicimur; regeneratio autem per se terminatur ad hanc gratiam, per quam divinam naturam participamus, et filii ac haeredes constituimur; ergo per eamdem dicimur justificari.

18. Concilium Tridentinum id ipsum docet. — Quapropter de eadem gratia optime intelligitur etiam Concilium Tridentinum, quoties formam justificantem gratiam appellat, et, licet addat aliquid aliud, semper ponit illam primo loco, tanquam primariam et essentialiem formam. Sic sess. 5, can. 5, *per Jesu Christi Domini nostri gratiam, quae in baptismate consertur*, dicit *culpam originalem remitti*; et sess. 6, cap. 4, describit justificationem, *ut sit translatio ab eo statu, in quo homo rascitur filius primi Adae, in statum gratiae, et adoptionis filiorum Dei.* Ibi enim nomine gratiae non potest generatim intelligi donum gratis datum, quia non sufficit quodlibet tale donum ad justificationem; intelligitur ergo speciale donum sanctificans, ac per hoc justificans; et cum additur, *et adoptionis*, satis declaratur esse haec gratia sanctificans; nam illa est proprie adoptans, ut supra dictum est. Et in c. 7, dum dicit: *Per suspicionem gratiae et donorum*, illam ponit ut pri-
mam et essentialiem justitiam; cetera dona, ut illam consequentia. Et inter haec dona numerat inferius charitatem, fidem et spem, quia sunt praecipua; maxime vero adjungit gratiae charitatem in can. 11, quia nunquam separantur.

19. Idem sumitur ex doctrina Augustini. — Neque etiam D. Augustinus ab hac sententia alienus est; nam, licet frequenter justificationem tribuat charitati, et quia illa est nobis notior, et quia per proprios ejus actus ad gratiam et justitiam comparandam pre-

cipue disponimur, vel etiam quia per charitatem intelligit vinculum amicitiae cum Deo, in quo principaliter gratia continetur; nihilominus aliquando tribuit formalem justificationem, vel gratiae, vel justitiae, distinguendo illam a charitate. Nam in lib. de Spirit. et litt., cap. 42, in fine, sic inquit: *Charitas Dei dicta est diffundi in cordibus nostris, non quae nos ipse diligit, sed qua nos facit dilectores suos, sicut justitia Dei, qua justi ejus munere efficimur, et Domini salus, qua nos salvos facit, et fides Jesu Christi, qua nos fideles facit.* Ubi sicut ponit fidem a charitate distinctam et formaliter constituentem fidem, ita ponit etiam justitiam ab utraque distinctam, et inhaerentem homini, eumque formaliter justum constituentem, quae certe non potest esse nisi gratia. Et in aliis locis sape dicit defendere se gratiam Dei, qua justificamur, sub qua generali appellatione sine dubio includit omnia gratiae auxilia, tamen etiam significat omnia illa dari propter quamdam specialem gratiam, *qua in adoptionem filiorum per Jesum Christum transferimur, et qua eruimur de potestate tenebrarum, etc.*, ut loquitur lib. de Hæresib., in 88; propria autem gratia, per quam adoptamur, et per quam formaliter a potestate tenebrarum eruimur, est gratia sanctificans. Et conc. 26 in Psalm. 118: *Quis, inquit, facit in homine justitiam, nisi qui justificat impium, hoc est per gratiam ex inproposito facit justum?* Unde ait Apostolus: *Justificati gratis per gratiam ipsius. Facit ergo justitiam, id est opus justitiae, qui habet in se justitiam, id est opus gratiae.* Et similes locutiones possunt in aliis Patribus notari, qui etiam eamdem formam dicunt esse justificantem, et deificantem animam, seu illam divinæ naturæ participem reddentem, et similia quæ supra notata sunt, et soli formæ gratiae propriissime convenient. Ea tamen omitto, quia in rigore non sunt efficacia propter æquivocam significationem nominis *gratiae*. Nam illud de se commune est, quia forma gratiae non habet speciale nomen sicut habet charitas, et aliæ virtutes; ideo ipsum commune nomen *gratiae* per excellentiam illi tributum est, et ideo non potest cum certitudine constare in qua significatione nomen *gratiae* in hujusmodi locutionibus usurpetur; supposita tamen rei probabilitate, sine dubio plurimæ illarum proprius de hac gratia, quam de aliqua virtute speciali intelliguntur. Nam etiam huic gratiae optime justitiae opera tribuuntur, et tanquam radici et principali prin-

cipio, et quia ratione illius dantur auxilia. Unde illa etiam dici solet necessaria ad servanda mandata, et vincendas gravissimas tentationes, ut in lib. 1 et 2 visum est.

20. Gratia non habet complementum justitiae sine aliis insulis virtutibus. — Respondeatur ad primum dicendi modum initio cap. positum. — Ut vero rationibus dubitandi in principio positis, et argumentis prioris opinionis satisfaciamus, addendum est, licet unica gratia sit essentialiter justitia infusa, nihilominus non habere complementum seu statum justitiae sine aliis virtutibus infusis; unde, quia nomine justitiae significari solet forma bene disponens hominem ad prompte operandum justitiam, etiam quoad proximam facultatem operandi, ideo etiam justitia simpliciter dicta non solet sumi pro una illa qualitate, sed ut includit etiam alios habitus infusos cum debita proportione. Hoc ad summum probant quae in priori parte rationum dubitandi ex Conciliis Viennens. et Tridentino, et ex ipsa appellatione generalis justitiae adducta sunt. Declaraturque in hunc modum. Nam res certissima est habitus virtutum dari homini jam participant naturam Dei per gratiam, ut sit promptus et bene dispositus ad operandam justitiam. Quod vero ad nomen pertinet, etiam est certum ex usu vocis, ad statum et complementum justitiae simpliciter dictæ, esse necessariam illam proximam dispositionem recte operandi; ergo recte etiam dicimus justitiam, unde quaque completam et perfectam, has omnes virtutes includere, et in collectione, concentu et ordine illarum consistere.

21. Charitas maxime necessaria est ad hoc complementum justitiae. — Est autem observandum in hoc esse differentiam et inæqualitatem inter ipsosmet habitus virtutum; nam charitas est proxime conjuncta cum gratia, et ex parte hominis completum vinculum amicitiae cum Deo, et respectu aliarum virtutum comparatur ut forma ordinans illas ad supremum finem ultimum, et ideo maxime necessaria est ad hoc justitiae complementum, et ob hanc perfectionem et connexionem cum gratia solet etiam appellari justitia. At vero fides necessaria est ut fundamentum justitiae, ut Concilium Tridentinum interpretatur. Et ad illam accedit spes, tanquam promovens aliquo modo illud fundamentum, et robur illi tribuens. Reliquæ autem virtutes et dona sunt veluti instrumenta necessaria ad operandam et conservandam justitiam. Atque haec omnia, unumquodque in suo ordine et gradu, ad jus-

titiae complementum concurrunt. Et hoc etiam probant quæ circa opinionem Vegæ et Sotii notabamus. Idemque intendit D. Thomas in locis illis allegatis. Et consonat etiam Augustin. lib. 19 de Civitat., cap. 27. Unde non negamus quin speciali quadam et majori ratione numerentur in hac forma justitiae Theologales virtutes; tum quia illæ sunt præcipuae, tum quia sunt quasi per se primo necessariæ ad tendendum in Deum; tum etiam quia de illis est multo major certitudo, quod in justificatione infundantur. Neque contra hoc obstant quæ in rationibus dubitandi secundo loco proponebantur; nam prima et tertia ad summum probant gratiam esse justitiam essentiale. Ad secundam vero dicitur fidem in peccatore esse mortuam et informem, et ideo in illo statu non esse, proprie loquendo, partem justitiae, sed fundatum ejus, ut loquitur Tridentinum, vel inchoationem quamdam justitiae, ut loquitur Augustinus, quæst. 2 ad Simplician. Et propterea, etiamsi gratia eadem in nobilio statu beatitudinis, vel in Christi anima, sit absque fide, nihilominus justitia infusa non in essentia, sed in quadam proprietate varietatem recipit, et ita facile omnia conciliantur.

CAPUT X.

UTRUM IN JUSTIFICATIONE HOMINIS VERA PECCATORUM REMISSIO FIAT?

1. Sensus questionis. — Hactenus formalem effectum gratiae habitualis, quatenus aliquid perfectionis in homine ponit, quoad fieri potuit, explicuimus, eamque partem justificationis quæ in hominis renovatione consistit, declaravimus; nunc dicendum est de altera parte, quæ ad remotionem mali seu peccati spectat. Potest autem esse sermo vel de peccato jam commiso, vel quod in futuro tempore committi potest, et contra utrumque juvat gratia justificans (ut ex Concilio Milevit. et Cœlestino Papa paulo ante diximus); diverso tamen modo, nam contra peccatum commissum succurrit ut gratia operans, juxta modum loquendi D. Thomæ, id est, informando; contra futurum peccatum, ne committatur, juvat ut gratia cooperans, id est, efficiendo; et ideo prior tantum consideratio ad hunc locum spectat; de posteriori autem in lib. 1 et 6 multa dicta sunt, et in libr. 10 ex professo tractanda est. Sub peccato autem commisso peccatum etiam contractum com-